

КОЛИСКОВІ ПІСНІ В ПАРАДИГМІ ПОСТФОЛЬКЛОРНОГО ВОЄННОГО ДИСКУРСУ: ЛІНГВОАКСІОЛОГІЙНИЙ АСПЕКТ

У статті вирізняє етапи становлення постфольклорного дискурсу, розкрито причини активізації його в окремі історичні періоди. Основну увагу приділено колисанкам як специфічному жанрові родинно-побутових пісень. Доведено, що колисанки мають давню історію, що за ними закріплено особливі функції та стереотипну лінгвальну організацію, екстрапольовану на різні рівні мовної системи. Удокладнено проінтерпретовано народні й авторські модерні колискові пісні, у яких, з одного боку, послідовно збережено фольклорні традиції, головню на рівні форми, а з іншого, – системно відрефлексовано новітні соціокультурні модуси. Причиною появи їх є зміна мети та функцій цієї важливої ланки народного креативного генія – перехід від утилітарності, магічності до реальності, соціальної прагматизованості. Здійснено класифікацію колисанок за критерієм «адресат»: 1) пісні для дітей, 2) пісні для дорослих, 3) універсальні пісні, тобто пісні без конкретного адресата. Схарактеризовано в гармонійному синтезі змістову й вербальну структуру кожного із цих типів.

Ключові слова: постфольклорний дискурс, воєнний фольклор, колискові пісні, народні та авторські колисанки, вербальна структура колискової, лінгвокреативність.

Stepanenko M. Lullabies in the Paradigm of Post-Folkloric Military Discourse: a Linguo-Axiological Aspect. *This article delineates the developmental stages of post-folkloric military discourse, which originated during World War I and incorporated the Cossack epic traditions, evolved during World War II, and became more relevant today in light of Russia's full-scale invasion of Ukraine. The object of the study is lullabies as a specific genre of everyday and ritualistic family songs, which constitute a self-sufficient and distinctive component of the multidimensional folk verbal culture. One of the strategic tasks of the proposed study includes a comprehensive analysis of the content and verbal structure of modern military lullabies through the prism of folkloric tradition, encompassing both content and form, based on individual or collective lingual creativity marked by distinct national characteristics. The study confirms that lullabies have evolved for ages and possess particular functions (utilitarian and magical). Their stereotypical linguistic organization is extrapolated to various levels of the language system, primarily phonetic, lexico-semantic, morphological, and syntactic.*

The article elaborates on modern authored lullabies as well as traditional ones. Notably, it emphasizes that the latter are not characterized by combining reality with fantasy or event idealization, but rather by the optimistic image of a warrior father

and a guardian mother protecting her lineage and nation envisioning their child's peaceful future, one that will surely come once this generation of soldiers puts an end to the trials that have befallen the Ukrainians. It is noted that modern lullabies maintain a firm connection to folk traditions, particularly in their form, while at the same time mirroring new socio-cultural modes. They are filled with deep patriotic content. Modern lullabies emerge due to a change in the purpose and functions of folk creativity. This involves transitioning from utilitarian and magical aspects to reality and social pragmatism, which impart positive intentions to society in the form of linguo-creative concepts like "the nation's power", "the enemy's cruelty", "inevitable victory", "overcoming minor setbacks", etc. Based on their intended audience, lullabies are classified into the following groups: 1) songs for children, 2) songs for adults, 3) universal songs that don't target a specific recipient. They revolve around the binary opposition of "us" vs. "them". Based on further recipient's identification, the second and third types are differentiated into two subtypes: 1) "Ukrainian warriors" and 2) "Ukrainian enemies", representing another conceptual dichotomy with its inherent internal opposition based on the "forms of biological existence". All types and subtypes of lullabies are characterized from the perspective of a harmonious synthesis of content and verbal structure. The verbal structure is represented by pejorative and meliorative connotations, magical-metaphorical semantics, a military lexico-semantic framework, and colloquial syntax. Their proficient use is one of the markers of linguistic creativity.

Key words: *post-folkloric discourse, military folklore, lullabies, folk and authored lullabies, verbal structure of lullabies, linguistic creativity.*

Вступ

О. Бріцина зауважує, що фольклорові притаманна цікава еволюція: він то «завмирає», то відроджується залежно від обставин (цит. за: Струк, 2022), тобто нагадує «спіраль, кожен наступний виток якої є схожим на попередній, однак водночас наповнюється новими смислами» (Закальська, 2021: 15). Цей оригінальний жанр перманентно розвивається, тобто він, за справедливим твердженням О. Кузьменко, у чомусь «помітніший, десь невидимий, але однозначно – він є усюди», він «живий», його просто «треба відчутти і побачити» (Кузьменко, 2023). Поштовхом до виникнення нового фольклорного твору, наголошує ця дослідниця, зазвичай є кризові моменти життя людей (Кузьменко, 2023, Лютий 20). Їм притаманна така еволюційна модель: «Чим сильніший виклик, кинутий спільноті, тим гострішою стає її відповідь як суб'єкта реалізації національних інтересів, творення власної свободи й подолання спротиву агресії» (Закальська, 2021: 8). Означену тенденцію виразно й самобутньо відображає воєнна народна поетична творчість. На думку щойно цитованої дослідниці

О. Кузьменко, воєнний фольклор – «модерне явище, яке з'явилося з Першою світовою війною», причому не на голому місці, оскільки маємо його предтечу – потужний козацький епос. А «цей пласт української народної творчості не що інше, як воєнний фольклор. Адже відомо, що козаки брали участь у війнах, а в минулому вони були численними. Залишився спадок у формі дум, історичних пісень, героїчних переказів. На цій добротній основі кількасотлітньої народної історії викарбовувалося те нове, що приніс модерний час і Перша світова війна» (Кузьменко, 2023, Лютий 20). Нової якості фольклор набув у період Другої світової війни, коли «комуністична ідеологічна машина працювала, щоб максимально використати ресурс народної творчості на свою пропаганду. І це не було “ноу-хау” радянської влади. У Третньому Рейху відбувалося те саме» (Кузьменко, 2023, Лютий 20). Однак не варт забувати того, що поряд із цим різновидом псевдонародної творчості бурхливо розвивався інший, коли пісня, анекдот або легенда народжувалися не за наказом згори чи під чийось тиском, а за покликом душі й серця, який часто дисонував з офіційними догмами або й радикально заперечував їх. «І від фактів історії, – це ще одне міркування фольклорознавця О. Кузьменко, – ми не можемо нікуди дітися, як дослідники ми бачимо різні сторони суспільної творчості» (Кузьменко, 2023, Лютий 20). Феномен фольклору Першої та Другої світових воєн, зокрема його лінгвальний ресурс, ґрунтовно досліджено й системно описано. Специфіка креативного народного генія сучасної російсько-української війни ще не з'ясована, навіть належно не ідентифіковані його модерні жанри та їхні мовні маркери, які «відображають різні аспекти колективного сприйняття дійсності», зосереджують у собі «свою систему оцінок і норм» (Дружина, 2016: 52). І це передусім тому, що не завершилася, навіть не впотужнилася контурами фінальності сама подія, а креативно-вербальне реагування на неї з боку різних суспільних верств триває, набуваючи новочасних форм або обрамляючи апробовані стандарти в ново-явлені шати. Цей важливий аспект дослідження лише спорадично опинявся в полі зору сучасних науковців, що й зумовлює її виняткову актуальність. Цінні відомості знаходимо в працях Л. Алещенко, О. Брїциної, Я. Герасима, А. Дандеса, Т. Дружини, Я. Закальської, О. Івановської, В. Кравчик-Василевської, О. Кирилюк, О. Кравченко, О. Кузьменко, Н. Лисюк, Н. Мельник, Н. Никончук, Н. Федотової, О. Чебанюк та ін. Вони стали логічним продовженням фольклористичних

студій видатних попередників – В. Гнатюка, С. Єфремова, Ф. Колесси, І. Франка та ін.

Метою пропонованої розвідки є аналіз змістової і вербальної структури модерних воєнних колісанок крізь призму фольклорної традиції на засадах лінгвокреативності.

Методи дослідження

Мета роботи передбачає застосування описового методу для інвентаризації і класифікування матеріалу, методу контекстологічного аналізу для ідентифікування та інтерпретування маркерів лінгвокреативності, елементів методу концептуального аналізу для з'ясування конотативного потенціалу вербальної структури коліскової пісні, прийому відносної хронології для розкриття специфіки еволюції постфольклорного воєнного дискурсу загалом і колісанок як його конкретного репрезентанта зокрема.

Виклад основного матеріалу

Парадигму народної словесної культури, створеної в період російсько-української війни, формують традиційні й не характерні для цієї суспільної події жанри. 3-поміж останніх особливе місце займають коліскові пісні (колісанки, колиханки), у яких послідовно збережено фольклорні традиції та відрефлексовано нові соціокультурні модули. Їх традиційно уналежують до родинно-побутових або родинно-обрядових пісень. Особливість таких дискурсів полягає в тому, що вони є авторським продуктом. У них «учасник фольклорного спілкування виступає як співавтор, що створює твір, у якому відбивається колективне світобачення. Він обирає певний жанр, мовленнєві засоби для передачі власного ситуативно-обумовленого стану» (Дружина, 2018: 94).

Мета й функції воєнних колісанок специфічні, оскільки вони виходять за береги утилітарності, магичності [заспокоєння, приколихування, вибавлення дитини; формування її інтелектуально-духовного коду через образну, ніжну материнсько-батьківську фразу-приспівку; відвертання від сина (доньки) всього злого] й набувають соціального, головно патріотичного, звучання. Новочасні коліскові диференційовано залежно від критерію «адресат», який програмує стратегію їхньої вербальної структури, на такі основні типи: 1) пісні для дітей, 2) пісні для дорослих, 3) універсальні пісні, тобто пісні без конкретного адресата. До першого типу належать колісанки, призначення яких – заспокоїти, приспати дитину, зростити її дужою та розумною. Як уже

наголошено, зміст цих пісенних творів відмінний від класичних колиханок: у них згадано не про колисочку з мальованими бильцями чи котика сіренького, не про шовкові вервечки чи перепілоньку, голуба, тобто янгола-охоронця, зозулю, коника, руту, м'яту, барвінок, а про лихо тяжке, про ворога лютого й перемогу над ним. Важливо, що виконавцями таких творів є не тільки матері, а й батьки.

Українцям запам'яталася колискова військового, який осягає власну екзистенцію – звертається до новонародженого сина із заспокійливим напуттям, що дисонує з реальністю, і оптимістично випроєктовує поствоєнну, тобто мирну, дійсність. Її лінгвальними виразниками є не стабільні антропоморфні компоненти Сну коло вікна, Дрімоти біля плоту з їхньою заспокійливою рефлексією, а образ українських Збройних Сил, що набуває берегового статусу, та надійної мілітарної системи захисту, до якої вони вдаються і якою вправно володіють: *Спи, котику милий, / Працюють Збройні Сили. / Небо опалиться дронами, / На Росію летять бавовнами.* (РБК-Україна, 03.01.2023) (РБК, 03.01.2023). В інтернет-мережі поширився такий варіант цієї колискової в оригінальному музичному оформленні: *Приспів: / Спи, котику милий, / Працюють Збройні Сили! / У пікселі люди – герої, Вони щохвилини з тобою! / Сонечко сідає, ніч наступає, / Сон солодкий тебе ніжно обіймає, / Хай тобі насняться всі наші мрії, / Стануть реальними всі наші надії: / Світанок в Криму із яскравими зорями, / Троянди Донецька з його териконами, / Харківські вулиці з цілими вікнами, / Проспекти Херсону, водою незмитими! / Як стиглу черешню їмо в Мелітополі, / І вже трикологів нема в Севастополі. / Все буде так, а поки ти спи, / Спи, котику, спи!.. / Приспів: / Уяви: на Азовсталі запузені домени, / Знову концерт під Новою Каховкою, / Дивимось матч Десни у Чернігові, / Бачу всі пляжі Одеси відкритими! / Чиста вода знову є в Миколаєві, / Бориспіль відкрито, всі рейси за графіком, / Буча, Бахмут, Лисичанськ відбудовано! / Все буде так, а поки ти спи!.. / Приспів: / Спи, котику милий, / Працюють Збройні Сили! / Не Marvel, Dice та ковбої, / А в пікселі супергерої!* (Pisni, 19.08.2023). Наголосимо ще раз, що зміст аналізованого й інших авторських дискурсів аналогічного взірця – не характерне для колискових пісень поєднання реального з фантастичним, не ідеалізація подій, а оптимістичні розмисли батька-воїна, матері-берегині роду й народу над мирним майбутнім їхньої дитини, тверда віра в те, що воно неодмінно настане, що це покоління захисників покладе край випробуванням,

які випадали на долю українців. У розгляданому творі збережено притаманні колисанці ритмічні малюнки, милозвучність, орнаментальність, а також специфічний власне вербалізаційний контент, зокрема демінутивність, але видозмінено модель сюжету: домінує не утилітарно-побутова його лінія, а інформаційно-пізнавальна з модусом життєствердності. Її вибудовано на топонімно-прагматонімній матриці, яка розкриває етапні віхи сучасної російсько-української війни (*Крим, Донецьк, Харків, Херсон, Мелітополь, Севастополь, Маріуполь, Нова Каховка, Чернігів, Одеса, Миколаїв, Буча, Бахмут, Лисичанськ; «Бориспіль»*) із вияскравленням найзнаковішого мілітарного пропріатива – ЗСУ.

Привертає увагу те, що патріотичними настановами наснажені колисанки, які репрезентує комунікативна модель “адресант (мати) – повідомлення (побажання, напуття) – адресат (дочка)”. Виняткової популярності набула «Коліскова мелодія України», яку виконує О. Полякова (слова О. Вратарьова, І. Вратарьової, музика – знаменита мелодія М. Скорика). Цей твір відома співачка перифрастично номінує «словами матері у бомбосховищі, яка будить свою дитину, щоб її зберегти» (Купріянова, 2022). Пісня проникнута національним напуттям, мелодією тривоги та гордості й водночас магією материнського захисту, тобто в ній співіснують на паритетних засадах утилітарно-побутова й патріотична, соціальна та магічна сюжетні лінії з притаманним їм набором лінгвальних маркерів, для яких звичним є співіснування на засадах контрастивності, що увиразнює зміст різнорівневих мовних одиниць, вияскравлює їхню ритуальну запрограмованість: *Прокидайся, донечко, / Ясне моє сонечко, / Чуєш? Грім буркоче. / З неба не гроза, громовиця, / Люта і страшна розбійниця / Впала серед ночі... // Моя золота донечка, / Дай мені свої долонечки, / Тихо заспіваю – / І сновίδα зла, / Страшна примара / У п'їтьмі тебе не налякає / І не відшукає... // А маленькі діточки – / Кольорові квіточки / І пливе в цікавих оченятах / Добрий білий світ. / Коліскова берегиня / Намалює сни – сни спокійні!.. / Ти цвіти, цвіти країна, / Ненька-Україна! // Добрий ранок сонячний, / Буслики та горлиці / За-клепочуть знову!.. / Вишня вітами гоїдає, / Мирний ранок нас вітає / Край рідного дому!..* (Pisni, 23.04.2022).

Завершує розповідь оптимістична кінцівка-уславлення героїв війни й нескореної України з найзнаковішим гаслом-відповіддю на гасло-заклик *Слава Україні!* Є підстави вважати цю композиційну деталь

однією з важливих характеристик ідіостилю сучасної воєнної колицькової: *Воїни вертаються / У боях прославлені, / І наш тато з нами! / І злови ту злу страшну примару / Моя Україна подолала! / Всім Героям – Слава! / Засинай, моя донечко...*

Виконавиця зауважує, що для неї було дуже важливо, аби «у другій частині пісні обов'язково все почало налагоджуватися, бо колицькова повинна бути про хороше, спокійне». Фраза «*І наш тато з нами*» також далася їй особливо важко, адже вона також у розлуці зі своїм чоловіком, як і мільйони українських жінок, і не знає, коли побачить коханого. «Сьогодні у нас у всіх особисті трагедії», – говорить О. Полякова (Купріянова, 2022).

У час російсько-української війни активізувалися колицьки, утворені за зразком комунікативної моделі «адресант (згорьована мати) – повідомлення (побажання, напуття) – адресат (дорослий син, що поклав свою голову за Україну)». Від традиційних творів досліджуваного народнопоетичного жанру ці пісні відмежовують передусім індикатори коду біологічного буття, які утворюють бінарну опозицію «життя / смерть», що належить «до базових характеристик людського мислення» (Бінарна опозиція, 2022) і специфічно трансформується в індивідуальній та колективній свідомості. Молода мати, звертаючись до сил природи, посилає немовляті через канонізоване у фольклорі магічне слово здоров'я та благополуччя, а загартована життям жінка, яка втратила сина, вимолює, проартикульовуючи ті самі доброзичливі, зігріті теплом серця колицькові побажально-захисні істини, вічний спокій для його душі. Такий журний вербальний текст мелодійно проказала, трансформуючи його через індивідуальну свідомість в одну з найтяжчих хвилин життя – провадження в останню дорогу загиблого на Донбасі під мінометним обстрілом сина Артема, – *Іванка Крип'якевич-Димид, художниця-іконописиця зі Львова, онука історика Івана Крип'якевича й греко-католицького священника Артемія Цегельського: Колицьочка кленовая / Скрипуча, скрипуча. / Дитиночка малесенька / Плакуча, плакуча. // Ой ле-лю-ляй, ой ле-лю-ляй. / Дитинонько моя, / Ой ле-лю-ляй, / Дитинонько моя, / А я ж твою / Колицьоньку буду колицати. / Дитиночку малесеньку / Буду присипляти. // Ой ле-лю-ляй, ой ле-лю-ляй. / Дитинонько моя, / Ой ле-лю-ляй, / Дитинонько моя (ГС, 23.07.2022).*

Найкраще передають зміст, емоційну напругу колицьки, що стали вінцем похоронної процесії, органічну присутність її в ритуальній

ситуації, зрештою, уже позаситуативне місце в корпусі вербальних індикаторів війни щирі й виважені розмисли виконавиці, які є авто-рефлексією на пережите. «Я знала, – говорить мати п'ятьох дітей, – що на похороні заспіваю коліскову ... Єдине, про що переживала, що в мене здригнеться голос, що захлинуся риданнями і не зможу закінчити її. Але я повністю абстрагувалася. Мені було все одно, хто там у церкві стоїть, як це сприймуть ... Я співала цю пісню для Артема, не для ютубу .... Та коліскова не була сентиментом, це був гімн, моя молитва. Я не хотіла розжалоблювати нею нікого» (Тищенко-Лиманський, без дати). «Співаючи коліскову, – зізнається І. Крип'якевич-Димид в іншому інтерв'ю, – я спілкувалася з душею сина і до мене доходило, що ось вона – колісочка кленова. Лише в церкві я зрозуміла глибину цієї коліскової. І ця хвилина була повністю моя. Це був крик, яким народжується нова дитина. Це було нове народження. Моя заявка на нове буття мене. Попередньої Іванки нема» (Потерейко, 2022). Аксіологічну реакцію тих, хто перейнявся горем матері-патріотки, українки-захисниці, зрозумів і розумом та серцем оцінив її мужній вчинок, віддзеркалює вислів *Біль матері Іванки – біль усього українського народу*.

Другий і третій тип пісень дисонує із жанром колісанок. Він постає не як реальний факт, а як образне, пронизане алюзіями явище з чітко експлікованим конотативним потенціалом. Вірізнені колісанки за вдокладненішим критерієм «конкретний адресат» поділено на два підтипи: 1) «українські воїни» та 2) «українські вороги». Вони репрезентують ще одну концептуальну опозицію з властивим їй внутрішнім протиставленням за ознакою «форма біологічного буття». Для першого підтипу ідентифікувальною є сема 'радісне життя', а для другого – 'безславна смерть'. Промовистою ілюстрацією підтипу «українські воїни» слугує щемно сприйнята українським суспільством пісня «Коліскова для воїна», автор і виконавець якої – Софія Федина. Твір композиційно складається з двох частин, які з тематичного погляду утворюють концептуальну опозицію «мирне життя / воєнні події» з відповідним лінгвальним оформленням. Із дискурсом колісанок змістом, вербалізаційним контентом перегукується друга частина, у якій викладено напуття-наміри умудреної життєвим досвідом жінки. Їх актуалізовано через такі мовні маркери традиційної колісанки, як звукові й лексичні повтори, спонукально-окличні синтаксичні структури зі специфічним семантичним описом «спокійний

сон як символ очікуваного мирного майбутнього»: *Набирайся сили, друже, / Поки маєш хвильку вдома, / Поки ти в моїх обіймах, / Я співаю коліскову: / Спи, мій воїн, / Спи спокійно, засинай... / Про усі незгоди й болі / Забувай... / Хай тобі присниться щастя! / Хай всміхається зоря!.. / Бо сьогодні сон твій / Вартувати буду я!..* (Pisni, 27.10.2018).

Перша частина оповіді не корелює з колісковим дискурсом. Це художньо яскрава картина воєнного часу, тривожні будні українського захисника, які контрастують із плином мирного буття. Її лексико-семантична канва – поліфункційна щодо значеннєвої специфікації мілітарна лексика: найменування видів зброї, воєнних дій, місць воєнної локалізації їх і под.: *Знаю, там на полі бою / Розриваються гранати. / Знаю, там на полі бою / Стоїте ви брат за брата. / Кулемети і снаряди, / АГСи, автомати, / Обстріл градів, міномети / Не дають вночі вам спати...*

Іншу конотативну тональність мають колісанки, адресовані тим, хто прийшов винищувати мирний народ. Це виразно демонструє належно поцінована українцями «Коліскова для ворога», автором і виконавцем якої є учасниця воєнних дій на Донбасі А. Шевченко (сценічне ім'я Стасік) (музика О. Маноцкова, аранжування І. Громадського). Важливо, що у фольклоризованому зверненні до окупантів злилися в єдине аксіологічне ціле пейоративна та меліоративна конотації. А. Шевченко зізнається, що в глибині душі відчуває жалість до ворогів: «Коли бачиш, як люди приходять помирати в чужу країну, – розумієш, як погано їм живеться у своїй. Їм легше вічно спати в чужій землі, ніж жити на своїй» (Ти ж хотів землі цієї, 2019). Наведені розмисли, що наближені до Шевченкової сентенції про «нашу – не свою землю», віддзеркалюють такі рядки пісні: *Рік за роком знову й знову / Цю співаю коліскову, / Ти скорись моему слову: / Спи!.. Спи!.. Спи!.. Спи!.. // Ой, жаль мені, воріженьку, / Що став на цю доріженьку, / Йдеш на смерть, як навіжений... / Спи!.. Спи!.. Спи!.. Спи!..* (Pisni, 21.09.2019). У текст органічно вмонтовано не характерне для коліскової пісні моральне повчання, яке обходить адресата-ворога, бо він уже в одвіті перед Усевишнім, але не втратило ваги для тих, хто продовжує йти дорогою неправди й смерті, хоч може ще прозріти, має шанс змінити свої духовні принципи: *Злість покинь, покинь утому, / Більш нема потреби в тому, / Уві сні навек потонеш!.. / Спи!.. Спи!.. Спи!.. Спи!..*

Семантичним центром аналізованого фольклорного наративу є дві останні строфи, які максимально споріднені з таким сильним щодо впливу на психічний стан людини архаїчним народнопоетичним жанром, як закляття. Воно ж, за народним віруванням, діє до сьомого коліна. Ворог став вічним бранцем родючої та мирної землі, яку прагнув загарбати, але назавжди залишився лежати в ній. Фраза-застереження, точніше експліцитно виражене «незичливе, злостиве побажання ... недоброго» (Ставицька, 2015: 303), із постійним епітетом *холодний* до слова *земля* в народному дискурсі може мати таке звучання: *Бодай тебе, враже, навічно холодна земля прийняла, Щоб ти, окупанте, змішався з моєю землею. У колісковій А. Шевченко для цих етноформул характерний нижчий градус пейоративності, але денотативному ракурсові які-небудь коливання не властиві: Спатимеш в землі холодній, / Як дитя у моїм лоні, / І довіку у полоні!.. / Спи!.. Спи!.. Спи!.. // Ти ж хотів землі цієї, Тож тепер змішайся з нею / Станеш сам моєю землею!.. / Спи!.. Спи!.. Спи!.. Спи!..*

Коліскову А. Шевченко глядачі й слухачі називають моторошною піснею, смертельним закляттям мольфара й водночас високо оцінюють цей фольклорно-мистецький твір: «Дуже сильно, до мурах, можна хоррор робити та на лінії розмежування вмикати»; «Це навіть не мурахи по тілу ... кожний нерв, кожна волосина дибки встали ... сильно, дуже!»; «Тільки ми можемо називати ворогів “вороженьками” і співати їм смертну коліскову... Українці – моя дивовижна нація, гідна кращого життя, талановита, співоча. Від цього співу – мороз шкірою» (Українська співачка, 2019).

Нарешті, про універсальні колісанки. Найпоширеніші серед них ті, прямим або опосередкованим узагальненим адресатом яких є, за образним визначенням О. Довженка, «Україна в огні». Глибиною змісту, репрезентованого яскраво заманіфестованою фольклорною формою, вирізняється «Колісанка війни» О. Криворучко. Музику написала Н. Карпа, вона ж є і виконавцем цього твору. Авторка образно відобразила цикл ночі, мирний ритм якої порушила війна, майстерно використала народнопоетичні інструменти із символічним значенням. Ідеться, зокрема, про лексичний рівень вербального тексту: слово *сон* із його магічно-метафоричною семантикою, космоніми (*місяць, зорі, сонце, небо, хмари*) та фітоніми (*явір, калина*) у функції метонімічних осіб, які наближають ранок, – новий цикл доби, що має іншу буттєву програму та іншу магічну символіку: *Ніч гойдає в небі*

зорі, / Спить кораблик в синім морі. / Явір обійма калину, / На добраніч, Україно!.. / Поки будеш тихо спати, / Хай замовкнуть всі гармати, / Бог за віру твою щирю, / Зішли спокою і миру, / На добраніч, Україно!.. // Сниться тиша хмарам чорним, / Руїни маряють домом / Тим, в якому вся родина, / На добраніч, Україно!.. / Темно в кожному віконці, / Ніч недовга... Зійде сонце!.. / Буде ранок неодмінно!.. / На добраніч, Україно!.. // Погляд місяця сталевий, / Нам зірки тримають небо!.. / Хай ця ніч мине спокійно!.. / На добраніч, Україно!.. (Pisni, 13.12.2019).

Мирному колобігові протиставлено тимчасову воєнну стихію з гарматами та наслідками їхньої дії – руїнами. Змагаються дві сили, представлені бінарною опозицією “добро / зло” у тому вимірі, що перша, як ведеться у фольклорі, неодмінно долає другу. Рефрен *На добраніч, Україно!* є найважливішим, найціннішим об’єктом оповіді, він уособлює віру українців, міць держави, очікувану перемогу, сподівання батьків, безхмарне майбутнє їхніх дітей і, зрозуміло, найважливіше – знищення ворога: *Поки ти стоїш на варті – / Нам боятися не варто! / Тихо спить моя дитина, / На добраніч, Україно!.. / На добраніч, Україно!.. // Мирних снів тобі, рідна!..*

Висновки

Фольклор і постфольклор розвиваються під дією екстралінгвальних чинників. Воєнний народнопоетичний дискурс як їхній самодостатній жанровий модифікат з’явився в роки Першої світової війни, логічно продовживши й примноживши традиції козацького епосу, відчутно еволюціонував у період Другої світової війни. Нинішню його активізацію спричинила російсько-українська війна. Зберігаючи зв’язки зі сформованим колективним поетичним досвідом й орієнтуючись на його основоположні цінності та норми, воєнний фольклор водночас набуває нової якості на рівні форми й змісту. Модерну семантичну зацентрованість його детермінує зумовлена нагальними викликами сьогодення переорієнтація функцій – від утилітарних, магічних (пестувати виплекувати, уберігати дитину від усього злого та лихого) до реальних, соціально й національно конотованих (виховувати її патріотом, сміливцем, захисником). Вирізняє за класифікувальною ознакою “адресат” типи народних і авторських колисанок – 1) пісні для дітей, 2) пісні для дорослих, 3) універсальні пісні – мають специфічну вербальну структуру, яку експліцитно заманіфестовують фонетичні, лексико-семантичні, словотвірні,

граматичні маркери. Це мовне тло й утворювані за його безпосередньою участю креативні тексти промовисто демонструють високий рівень ментального лінгвомислення українців, розкривають особливості їхнього генного коду.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бінарна** опозиція (2022, Серпень 2). У *Велика українська енциклопедія*. Узято з <https://vue.gov.ua>.
2. **Дружина**, Т. А. (2016). Фольклорний дискурс як джерело формування жанру загадки. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*, 23, 50–57.
3. **Дружина**, Т. А. (2018). Загальний огляд фольклорного дискурсу. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*, 27, 90–95.
4. **Закальська**, Я. А. (2021). Український фольклор спротиву: традиція і модифікація, трансмісійні механізми (Автореф. дис. ... канд. філол. наук). Київ: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка.
5. **Кузьменко**, О. (2023, Лютий 19). Український воєнний фольклор. Про війни у творчості народу. *Zaxid.net*. Узято з https://zaxid.net/ukrayinskiy_voeynniy_folklor_n1558254.
6. **Кузьменко**, О. (2023, Лютий 20). Воєнний фольклор українців. *Локальна історія*. Узято з <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu/ukrayinskiivoennii-folklor-iak-zrozumiti-sebe-i-svogo-voroga-oksana-kuzmenko/>
7. **Купріянова**, О. (Ред.). (2022, Травень 15). Оля Полякова розповіла про колискову на музику Мирослава Скорика: «Це слова матері у бомбосховищі, яка будить свою дитину, щоб її зберегти». *ТБ "1+1"*. Узято з <https://1plus1.ua/новину/ola-polakova-rozpozivila-pro-koliskovu-na-muziku-miroslava-skorika-ce-slova-materi-u-bomboshovisi-aka-budit-svou-ditinu-sob-ii-zberegti>.
8. **Потерейко**, Х. (2022, Листопад 11). «Моя місія в цьому житті – творити», – Іванка Крип'якевич-Димид, мисткиня, мама Героя України. *Українська Греко-Католицька Церква*. Узято з <https://ugcc.ua/data/moya-misiya-v-tsomuzhytti-tvoryty-ivanka-krypyakevych-dymyd-mystkynya-mama-geroia-ukraynu-1367/>.
9. **Ставицька**, Л. О. (2015). *Гендер, мова, свідомість, комунікація*. Київ: КММ.
10. **Струк**, О. (2022, Квітень 23). Казкове перетворення Зеленського, казкарі війни Кім і Арестович, голка зі смертю Коцья–Путіна – розповідає фольклористка Олеся Бріціна. *Українська правда*. Узято з <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/04/23/7341470/>.
11. «**Ти ж хотів землі цієї**, тож тепер змішайся з нею»: українська співачка записала «Коліскову для ворога» з російськими субтитрами (2019, Вересень 19). *Espresso.tv*. Узято з https://espresso.tv/news/2019/09/19/quotty_zh_khotiv_zemli_ciyeyi_tozh_teper_zmishaysya_z_neyuquot_ukrayinska_spivachka_zapysala_quotkolyskovu_dlya_vorogaquot_z_rosiyskymu_subtytramy.
12. **Тищенко-Ламанський**, Р. [Без даги]. Зараз немає художників та поетів – зараз усі солдати одного українського фронту», – Іванка Крип'якевич-Димид. *Твоє місто*. Узято з https://tvoemisto.tv/exclusive/zaraz_nemaie_hudozhnykiv_ta_poetiv_zaraz_usi_soldaty_odnogo_ukraynskogo_frontu_ivanka_dymydkrypyakevych_134356.html.
13. **Українська** співачка, яка пройшла війну, заспівала «Коліскову для ворога». (2019, Вересень 19). *Деро.ua*. Узято з <https://www.dero.ua/ukr/life/ukrayinska-spivachka-yaka-proyshla-viynu-zaspivala-koliskovu-dlya-voroga-201909191031779>.

ДЖЕРЕЛА

14. **ГС** – *Голос Сокальщини: новини Сокаля, Червонограда*. Узято з <https://golossokal.com.ua>.
15. **РБК** – *РБК-Україна: українське інформаційне агентство*. Узято з <https://www.rbc.ua/stylers/>.
16. **Pisni** – *Pisni.org: українські пісні*. Узято з <https://www.pisni.org.ua/>.

REFERENCES

1. **Binarna** opozytisia [Binary Opposition]. (2022, August 2). In *Velyka ukrainska entsyklopediia [Great Ukrainian Encyclopedia]*. Retrieved from <https://vue.gov.ua> [in Ukrainian].
2. **Druzhyna**, T. A. (2016). Folklornyi dyskurs yak dzherelo formuvannia zhanru zadky [Folkloric Discourse as a Source for the Formation of the Riddle Genre]. *Scientific Research Issues of K. D. Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University Linguistic Sciences – Scientific Bulletin of K. D. Ushynsky PNP. Linguistic sciences*, 23, 50–57 [in Ukrainian].
3. **Druzhyna**, T. A. (2018). Zahalnyi ohliad folklornoho dyskursu [General Overview of Folkloric Discourse]. *Scientific Research Issues of K. D. Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University. Linguistic Sciences – Scientific Bulletin of K. D. Ushynsky PNP. Linguistic sciences*, 27, 90–95 [in Ukrainian].
4. **Zakalska**, Ya. A. (2021). Ukrainyskyi folklor sprotyvu: tradytisia i modyfikatsiia, transmissiini mekhanizmy [Ukrainian Folklore of Resistance: Tradition and Modification, Transmission Mechanisms]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
5. **Kuzmenko**, O. (2023, February 19). Ukrainyskyi voiennyi folklor. Pro viiny u tvorchosti narodu [Ukrainian Military Folklore. On Wars in People's Art]. *Zaxid.net*. Retrieved from https://zaxid.net/ukrayynskiy_voennyiy_folklor_n1558254 [in Ukrainian].
6. **Kuzmenko**, O. (2023, February 20). Voiennyi folklor ukraintiv [Military Folklore of Ukrainians]. *Lokalna istoriia – Local History*. Retrieved from <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu/ukrayynskii-voiennoi-folklor-iak-zrozumiti-sebe-i-svogo-voroga-oksana-kuzmenko/> [in Ukrainian].
7. **Kupriianova**, O. (Red.). (2022, May 15). Olia Poliakova rozpovila pro kolyskovu na muzyku Myroslava Skoryka: «Tse slova materi u bomboskhovyshchi, yaka budyt svoiu dytynu, shchob yii zberehty» [Olia Poliakova Talks About a Lullaby to Myroslav Skoryk's Music: «These Are the Words of a Mother in a Bomb Shelter, Waking Her Child to Keep Them Safe»]. *TB "I+I"*. Retrieved from <https://1plus1.ua/novyny/ola-polakova-rozpovila-pro-kolyskovu-na-muziku-miroslava-skorika-ce-slova-materi-u-bomboshovisi-aka-budit-svou-ditinu-sob-ii-zberegiti> [in Ukrainian].
8. **Potereiko**, Kh. (2022, November 11). «Moia misiia v tsomu zhytti – tvoryty», – Ivanka Krypiakevych-Dymyd, mystkynia, mama Heroia Ukrainy [«My Main Mission in Life is to Create», – Ivanka Krypiakevych-Dymyd, an Artist and a Mother of a Hero of Ukraine]. *Ukrainska Hreko-Katolytska Tserkva – Ukrainian Greek Catholic Church*. Retrieved from <https://ugcc.ua/data/moya-misiya-v-tsomu-zhytti-tvoryty-ivanka-krypyakevych-dymyd-mystkynya-mama-geroya-ukrayny-1367/> [in Ukrainian].
9. **Stavytska**, L. O. (2015). *Hender, mova, svidomist, komunikatsiia [Gender, Language, Consciousness, Communication]*. Kyiv: KMM [in Ukrainian].
10. **Struk**, O. (2022, April 23). Kazkove peretvorennia Zelenskoho, kazkari viiny Kim i Arestovych, holka zi smertiu Koshchii-Putina – rozpovidaie folklorystka Olesia Britsyna [The Fairy-Tale Transformation of Zelensky, War Storytellers Kim and Arestovych, and the Needle with the Death of Koschii-Putin – Told by Folklorist Olesia Britsyna]. *Ukrainska Pravda – Ukrainian Truth*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/04/23/7341470/> [in Ukrainian].
11. «**Ty zh khotiv zemli tsiiei**, tozh teper zmishaisia z neiu»: ukrainska spivachka zapysala «Kolyskovu dlia voroha» z rosiiskymy subtytramy [«Didn't You Want This Land? So Why not Make It Your Eternal Home?»: Ukrainian Singer Records «Lullaby for the Enemy» with Russian Subtitles]. (2019, September 19). *Espresso.tv*. Retrieved from https://espresso.tv/news/2019/09/19/quotty_zh_khotiv_zemli_ciyeyi_tozh_teper_zmishaysya_z_neyuquot_

ukrayinska_spivachka_zapysala_quotkolyskovu_dlya_vorogaquot_z_rosiyskymy_subtytramy [in Ukrainian]. 12. **Tyshchenko-Lamanskyi**, R. Zaraz nemaie khudozhnykiv ta poetiv – zaraz usi soldaty odnogo ukrainskoho frontu», – Ivanka Krypiakevych-Dymyd [«Now There Are No Artists or Poets – Now Everyone is a Soldier of a Single Ukrainian Front», – Ivanka Krypiakevych-Dymyd]. *Tvoie misto – Your City*. Retrieved from https://tvoemisto.tv/exclusive/zaraz_nemaie_hudozhnykiv_ta_poetiv__zaraz_usi_soldaty_odnogo_ukrainskogo_frontu_ivanka_dymydkrypiakevych_134356.html [in Ukrainian]. 13. **Ukrainska spivachka**, яка proishla viinu, zaspivala «Kolyskovu dlia voroha» [Ukrainian Singer, Who Went Through the War, Sings «Lullaby for the Enemy»]. (2019, September 19). *Depo.ua*. Retrieved from <https://www.depo.ua/ukr/life/ukrainska-spivachka-yaka-proyshla-viynu-zaspivala-kolyskovu-dlya-voroga-201909191031779> [in Ukrainian].

SOURCES

14. **HS** – *Holos Sokalshchyny: novyny Sokalia, Chervonohrada* [SV – *Sokalshchyna's Voice: News from Sokal, Chervonohrad*]. Retrieved from <https://golossokal.com.ua>. 15. **RBK** – *RBK-Ukraina: ukrainske informatsiine ahentstvo* [RBC – *RBC-Ukraine: Ukrainian News Agency*]. Retrieved from <https://www.rbc.ua/ukr>. 16. **Pisni** – *Pisni.org: ukrainski pisni* [Pisni – *Pisni.org: Ukrainian Songs*]. Retrieved from <https://www.pisni.org.ua/>.

Степаненко Микола Іванович – доктор філологічних наук, професор кафедри журналістики та масової комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України; вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, Україна.

E-mail: myk_ivan@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6727-1265>

Stepanenko Mykola – Doctor of Philological Science, Professor, Professor of the Department of Journalism and Language Communication, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, 15 Heroiv Oborony St., Kyiv 03041, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 24 березня 2024 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Степаненко М. І. Коліскові пісні в парадигмі постфольклорного воєнного дискурсу: лінгвоаксіологічний аспект. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2024. Вип. 60 (до 100-річчя від дня народження заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка). С. 276–289. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2024.60.22>

APA: Степаненко, М. І. (2024). Коліскові пісні в парадигмі постфольклорного воєнного дискурсу: лінгвоаксіологічний аспект. *Лінгвістичні дослідження*, 60 (до 100-річчя від дня народження заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка), 276–289. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2024.60.22>